

SHARQ VA G‘ARB MA‘RIFATPARVARLARINING PEDAGOGIK QARASHLARIDA VATANPARVARLIK TUYG‘USINI TARBIYALASH

Axmadaliev Elmurod Raxmatovich

Buxoro innovatsiyalar universiteti .

70110103- Ta‘lim muassasalarining boshqaruvi mutaxassisligi 2-bosqich magistri

Аннотация: Vatansparvarlik tushunchasi insoniyatning o‘zi kabi ko‘hnadir. jamiyatimiz taraqqiyotini ta‘minlash va jadallashtirishning ijtimoiy, iqtisodiy-siyosiy omillari singari o‘ta zarur bo‘lgan yana bir muhim asosi bor. Maqolada shu haqda fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: yuksak ma‘naviyat ma‘rifat ma‘naviyat – jamiyat vatansparvarlik tarixiy davrda

O‘quvchilarni yuksak ma‘naviyat zaminida turuvchi milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, xususan, ularning ong va tafakkurida vatansparvarlik tuyg‘usini shakllantirish insonning ruhiy va aqliy olamiga ezgulik urug‘ini ekishdir. Shunga ko‘ra, ma‘naviyat – jamiyat va millatning, umuman olganda har bir kishining ichki hayoti, ruhiy kechinmalari, aqliy qobiliyati va idrokini mujassamlashtiruvchi tushunchalar majmui deyish mumkin.

Vatansparvarlik tushunchasi insoniyatning o‘zi kabi ko‘hnadir. To‘maris va SHiroq afsonalari-yu O‘rxun-Enasoy yodnomalari, Aristotel, Suqrot, Aflotun kabi qadimgi yunon mutafakkirlari-yu Gegel, Lessing singari buyuk nemis olimlari asarlarigacha turli manbalarda vatansparvarlik tarbiyasiga doir turlicha qarashlarni uchratish mumkin.

Sharq va G‘arb ma‘rifat parvarlarining pedagogik qarashlarida vatansparvarlik tushunchasi turli tarixiy davrda turlicha talqin qilinganligiga qaramasdan, ularning zamirida vatansparvarlik, insonparvarlik, boshqa xalqlarning milliy e‘tiqodlari va urf-odatlariga hurmat bilan qarash kabi mushtaraklik mujassamdir. Jumladan, vatansparvarlik, g‘urur, iftixor tuyg‘ulari bilan bog‘liq milliy va umuminsoniy qadriyatlar Aristotel, Suqrot, Aflotun kabi qadimgi yunon olimlari qarashlarida qanchalik ulug‘langan bo‘lsa, Al Buxoriy, at-Termiziy, Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon

Beruniy, Amir Temur, Zahiriddin Muhammad Boburlar tomonidan ham shu qadar e'zozlanganini ko'rish mumkin.

Eramizdan oldin yashagan yunon olimi Aristotel "Vatan sha'niga" asarida: "Mening bu gaplarim g'oyat eski gaplardir. Lekin haqiqat shunday: o'z otasini sevmagan farzand o'zganing otasini ham hurmat qila olmaydi, o'z vatanini sevmagan kishi o'z galar vatanini qadrlamaydi", - degan bo'lsa, hadisi sharifda: "Vatanni sevmok – imondandir"– degan g'oya ilgari surilib, vatanni sevish va uni ardoqlash oliy qadriyat sifatida tilga olinadi.

Beruniy "Minerologiya" asarida bir grek donishmandining fikrini keltirib, g'urur tushunchasiga kengroq miqyosda yondashadi: "Kimda kim o'z o'tmish avlodlari bilan g'ururlansa, o'sha avlodlar tirik, uning o'zi esa o'likdir... agar kishi o'zini o'zi yuksaklikka ko'tarmasa, ulug' o'lik suyaklar unga g'urur boisi bo'lolmaydi".

Abu Nasr Forobiy o'zining inson va jamiyat masalalariga bag'ishlangan asarlarida xalqni o'zaro tinch-totuv yashashga chaqiradi. Urushlarni yovuzlik deb ataydi. Er yuzidagi barcha jamoalar, xalqlar birlashuvini "Buyuk jamiyat" deb ataydi va baxt-saodat hukm surgan adolatli shahar – davlat haqida fikr yuritar ekan, har bir xalq o'ziga xos urf-odatga, odob-axloqqa, tilga ega ekanligini qayd qilib, inson uchun asosiy yo'l – ma'naviy kamolotga erishish yo'lidir, degan g'oyani ilgari suradi. Allomaning fikricha, urushlar vositasida bir-birini yo'q qilish hayvonot olamiga xos, kimki urushlarni targ'ib qilsa, insoniyatni tahqirlaydi.

Xuddi shu kabi umuminsoniy g'oyalar Xorazmiy, Ibn Sino, YUsuf Xos Hojib kabi mutafakkirlar ijodida ham muhim o'rin tutadi.

XI asrning qomusiy olimlaridan Mahmud Qoshg'ariy "Devonu lug'otit turk" nomli bebaho asarida o'z davridagi xalqlarning urf-odatlarini, an'analari, qadriyatlari va o'ziga xos ma'naviy-ruhiy olamiga munosabat bildirar ekan, Vatanni, unga tegishli har bir narsani muqaddas deb bilish, o'zini shu Vatanning farzandi deb his qilish turkiy xalqlarning haqiqiy insonlarga xos fazilati ekanligini alohida e'tirof etadi.

XI asrning buyuk mutasavvufi Ahmad Yassaviy tuproqni Allohning munavvar nuri, suvni uning yorug' hayoti, havoni buyukligi, olovni g'azabi timsoli hisoblaydi. Uning nazarida tuproq yaralganidan buyon ulug' farzandlarini quchog'iga bosib kelayotgan mushfiq zamin. SHuning uchun ham uni e'zozlab ona – Vatan deymiz.

O‘z faoliyati davomida xalq va Vatan osoyishtaligi, madaniyati va ma‘rifati rivoji uchun kurashgan Alisher Navoiyning ijodiy merosi tarixiy-ma‘rifiy jihatdangina emas, balki ma‘naviy-axloqiy jihatdan ham muhim tarbiyaviy ahamiyat kasb etadi. Uning “Xazoyin ul-maoniy”, “Mahbubul-qulub”, “Majolis un-nafois” asarlarida jamiyatning har bir a‘zosi o‘z xalqiga xizmat qilishi, boshqalarga yordam berishi, bani odamga foyda keltirishi, xalq manfaatini o‘z manfaatidan yuqori qo‘ymog‘i lozimligini ta‘kidlaydi.

Munavvar qori Abdurashidxonov har bir millatning millat sifatida shakllanishining birinchi belgisi o‘zligini tanishi va o‘zini o‘zi himoya qilish tuyg‘usining uyg‘onishi, millat qadriyatlarini saqlash va taraqqiy ettirishda ekanligini uqtiradi.

Milliy g‘oya millatni ajratuvchi, millatlarni bir-biridan ustun qo‘yishni ifodalovchi tushuncha emas, balki barchani yagona vatan tuyg‘usi ostida harakat qilishga chorlash va safarbar qilishni anglatadi. Ana shu g‘oyani, eng avvalo, oilada, maktabgacha ta‘lim muassasalarida, boshlang‘ich ta‘lim jarayonida amalga oshirish hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lib, ko‘zda tutilgan masalalarni amalga oshirishning muhim shartlaridandir.

Mustaqil jamiyatimizning ertangi kuni, kelajagi yaratuvchisi – o‘sib kelayotgan yosh avlod tarbiyasi haqida g‘amxo‘rlik qilish har bir kishining burchi hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida jafokash vatanimizning o‘tmishi, buguni, ertasi bilan faxrlanish, shu vatanga munosib farzand bo‘lish hislarini singdirish bugungi ta‘lim tizimi oldidagi dolzarb masalalardandir. Zero, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mamlakatning yutuqlaridan faxrlanish, g‘ururlanish hissini tarbiyalash uchun, eng avvalo, mamlakatimizning bosib o‘tgan shonli yo‘li haqida gapirib berish, misollar keltirish, tarixiy obidalarni ziyorat qilish bolalar qalbida Vatanga, ona yurtga, uning tarixiga bo‘lgan muhabbatni orttiradi. Bugungi kunda SHarq mutafakkirlarining hayoti va ijodiy faoliyati hamda ularning ilmiy merosini, ayniqsa, pedagogik merosini o‘rganishga bo‘lgan e‘tibor kuchaydi. Ularning mazmunidan kelib chiqadigan xulosalar yoshlar tarbiyasida alohida o‘rin tutadi. Ulug‘ mutafakkirlarimiz farzand tarbiyasi, uning shakl va usullari haqida muhim fikrlar bildirganlar.

Maktabdan va sinfdan tashqari ishlarni takomillashtirish maqsadida, shuningdek, “Kadrlar tayyorlash milliy Dasturi”ni amalga oshirish vazifalaridan kelib chiqib “Maktabdan tashqari ta‘lim muassasalari to‘g‘risida Nizom”, “Ma‘naviy-

ma'rifiy, tarbiyaviy ishlar bo'yicha direktor o'rinbosari to'g'risida Nizom", "Sinf dan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlar konsepsiyasi", "Maktabdan tashqari ta'limga qo'yiladigan davlat talablari", "O'quvchilarni tarbiyalashda oila, maktab, mahallaning hamkorlik konsepsiyasi" kabi me'yoriy hujjatlarda ham vatanparvarlik tarbiyasi bilan bog'liq qator talablar keltirilgan.

Milliy istiqlol g'oyasi Konstitutsiyaga, milliy va umuminsoniy, demokratik tamoyillarga asoslanadi; xalqning asrlar davomida shakllanib kelgan yuksak ma'naviyatini, an'analari va urf-odatlarini, buyuk ajdodlarimizning boy ma'naviy merosini o'z ichiga oladi hamda millati, tili va diniy e'tiqodidan qat'i nazar, har bir fuqaroda milliy g'urur, qadr-qimmat, Vatanga muhabbat, o'zaro hurmat, istiqlol va demokratiya g'oyalariga sadoqat tuyg'usini tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Alqarov I., Mamatqulova R., Norqulov H. SHaxs va oila tarbiyasining pedagogikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2009. –220b.
2. Aliev A. Ma'naviyat, qadriyat va badiyat (Vatan fidoyilari). – Toshkent: Akademiya, 2000. –630b.
3. Akramova G.R. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tolerantlik tushunchalarini shakllantirishning didaktik asoslari. Ped.fan.nom. ... diss. – Toshkent, 2007. –158b.
4. Asqarova O'. Mehribonlik uylari o'smirlarida vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning pedagogik xususiyatlari. Ped.fan.nom. ... diss. – Toshkent, 2001. –112b.
5. Atadjanova SH.A. Oilada o'spirin yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda milliy qadriyatlardan foydalanishning pedagogik asoslari: Ped.fan.nom. ... diss. avtoref. – Toshkent, 2001. – 19b.